

PRISTOP K MLADIM NA ULICI

Ulica kot prostor preživljanja prostega časa, kot priložnost za oblikovanje identitete, kot možnost za pridobivanje socialne moči ..., ki otroke in mladostnike usmerja na pot kriminalitete, je lahko tudi prostor za vzpostavljanje in ohranjanje osebnih odnosov – odnosov pomoči. Gre namreč za okolje, v katerem se mladi čutijo varne, močne, kjer niso uporabniki, ampak so protagonisti in s tem bolj dojemljivi za procese spreminjanja.

☉ Zelo pomemben element v tem procesu »pomoči« (v smislu sodelovanja, dogovarjanja, skupnega spreminjanja) je pristop. Ta mora biti dovolj zanimiv, odprt in predvsem prilagodljiv.

☉ Skala – mladinska ulična vzgoja pristopa k mladim, v njihovo življenjsko okolje (v našem primeru gre predvsem za okolje ljubljanskih mestnih četrti Fužine, Rakova Jelša in Nove Jarše ter celjskih in cerkniških ulic) neposredno – z osebnim delom na ulici in z mobilnim mladinskim centrom, imenovanim »Bus veselja«, in posredno s programi v »Mladinskem centru 12-ka«.

☉ Skala je organizacijska enota Zavoda Janeza Smrekarja, ki uresničuje mladinsko ulično vzgojo. Mladostniki, vodniki, prostovoljci, praktikanti, animatorji in profesionalci si skupaj prizadevamo za tak program, ki vpletenim omogoča celostni razvoj.

☉ Ciljna populacija našega dela so mladi, ki se jih je dotaknil fenomen ulice, zaznamovani z vedenjskimi in socialnimi težavami ter z omejenimi ali zapravljenimi možnostmi in priložnostmi pri vključevanju v družbo.

☉ Namen našega dela je najprej *biti skupaj* z mladimi v njihovem okolju, to pomeni, na ulici. Ob tem si prizadevamo razvijati osebne odnose zaupanja (= odnose pomoči) za ustvarjanje varnega prostora v prizadevanju za izhod iz začaranega kroga ulice. Če pravimo, da je naše delo tudi skrb za mladostnikov celosten razvoj, se nam zdi pomembno dajati mladim možnost »protagonizma«.

☉ Vodilo uličnega vzgojitelja (animatorja, kot mu pravimo pri SKALI) pri njegovem delu je »dejavna

prisočnost» vseh vpletenih – tako animatorjev kakor mladostnikov.

☉ Program poteka vsak dan na lokaciji Ljubljana-Fužine, namenjen je mladostnikom od 13. do 25. leta starosti, ki preživljajo prosti čas na ulici. V ospredju dela so animacija prostega časa (klepet, družabne igre, športni turnirji, delavnice, izleti ...), svetovanje in spremljanje mladostnikov v specializirane ustanove, ki delujejo na področju zmanjševanja negativnih vplivov ulice ter pomoč mladim pri vključevanju v procese izobraževanja in zaposlovanja.

☉ Program »Bus veselja« izvajamo na lokacijah Rakova Jelša in Nove Jarše trikrat tedensko. Namenjen je mladostnikom, ki preživljajo prosti čas na ulici brez nadzora staršev in želijo aktivno preživljati prosti čas v svojem okolju. Delo je (časovno) razdeljeno na tri faze: prvi del našega druženja z mladostniki je namenjen učenju in pisanju domačih nalog, drugi del družabnim igram in delavnicam, tretji del pa neformalnemu pogovoru z mladostniki in skupnem načrtovanju prihodnjih aktivnosti.

☉ Program »Mladinskega centra 12-ka« poteka vse leto vsak dan, razen ob nedeljah. Namenjen je mladostnikom med 7. in 13. letom, ki imajo učne in/ali socializacijske težave ali ki zaradi neurejenih družinskih razmer, pomanjkanja ljubezni, zavračanja družbe veliko svojega časa preživijo na ulici, in tistim, ki iščejo in sprejemajo bolj kakovosten način preživljanja prostega časa. Mladostnikom ponujamo pomoč pri učenju in drugih šolskih obveznostih, druženje s klepetom, igranje, ustvarjalne delavnice, organizacijo raznih turnirjev (športnih), rekreacijo (npr. drsanje), izlete, izhode (npr. ogled kino predstav, galerij).

☉ Osebno spremljanje je namenjeno mladostnikom, ki so v naših programih in potrebujejo individualno pomoč, ali pa jih k nam zaradi njihovih stisk in težav napotijo drugi (institucije, družina, prijatelji ...). Njihove težave in stiske se pogosto izražajo kot navade, ki so škodljive okolju in/ali

lastnemu psihofizičnem zdravju (npr. težave zaradi zasvojenosti), težave z nasiljem in drugimi nesprejemljivimi oblikami vedenja, vpletenost v manjša kriminalna dejanja, neuspeh na učnem področju.

Za vključitev v program osebne spremljanja je potrebna mladostnikova odločitev, da spremeni življenjske navade.

Delo s posameznikom vsebuje svetovanje, pomoč pri uspešnem urejanju za življenje pomembnih stvari (npr. dokončanje šole, iskanje zaposlitve, pomoč in motivacija za zdravljenje zasvojenosti). Kadar je potrebno, v proces pomoči vpletemo tudi družino mladostnika; pri tem največkrat delujemo v sodelovanju s pristojnimi institucijami.

Program reintegracije je pomoč mladostnikom in drugim, ki smo jih spremljali na poti uživanja drog in v poskusih zdravljenja, oziroma pomoč tistim, ki so ravnokar uspešno zaključili program zdravljenja odvisnosti in se znova odločajo za življenje brez droge v svetu, ki ga poznajo le skozi oči odvisnika.

Pri delu se srečujemo z mnogimi mladostniki v starosti od 15 do 26 let (mlajši odrasli), ki so zaradi različnih razlogov opustili redne procese šolanja in izobraževanja in so trenutno brez redne zaposlitve. S programom »projektno učenje za mlade« (PUM) omogočamo tem mladim pridobivanje funkcionalnih znanj, ki razvijajo splošno izobraženost, razgledanost in fleksibilnost mišljenja, pridobivanje funkcionalnih spretnosti, pridobivanje pozitivnih izkušenj učenja, ki motivirajo za nadaljevanje prekinjenega šolanja ali pripravljajo zanj itn.

Dvakrat letno (med zimskimi in poletnimi počitnicami) odpeljemo mladostnike, ki so vključeni v naše programe, na večdnevni tabor. Gre za aktivnost, pri kateri že od ideje in načrtovanja naprej sodelujejo vsi udeleženci. Tako poleg protagonizma mladih v ospredje stopi še namen, omogočiti mladim, ki sicer nimajo te možnosti, preživeti nekaj dni izven mesta. Tabor poskuša slediti dinamiki družinske skupnosti, v kateri 24 ur na dan skupaj živimo, delamo, se pogovarjamo, sledimo enakim pravilom ..., seveda vsak s svojo odgovornostjo, primerno zrelosti posameznika.

Redno sodelujemo z institucijami, ki delujejo na teritoriju »našega« dela, zlasti z namenom celostne obravnave problematike posameznega mladostnika in v smislu delitve dela med različnimi nosilci – učna pomoč mladostniku, vzgojno delo z mladostnikom, pomoč družini ... Na tak

način razvijamo mrežni sistem pomoči na teritoriju.

Skoz proces iskanja, odkrivanja in vzpostavljanja modela uličnega dela smo pri SKALI izoblikovali nekakšen fazni pristop, ki je pripomogel k večji preglednosti in jasnosti našega dela.

Začne se z vstopom v neformalno življenjsko okolje mladih, ki je ponavadi zaznamovano z različnostjo kulturnih, nazorskih, etničnih in verskih svetov. Fazo vstopanja določajo: opazovanje teritorija in zbiranje informacij o njem, opazovanje skupin in neformalnih vlog posameznikov v njih, pozornost na položaj deklet v skupini, poslušanje brez komentarjev in sodb, pozornost na interese in probleme mladih.

V fazi sovpletenosti se animator zave različnosti, v katero je vpeto mladostnikovo življenje. Metodo opredeljujejo te prvine: intenzivno zanimanje za interese mladih, pridobivanje znanja s področij njihovih interesov, zanimanje za življenje mladih, za njihovo izobraževanje, njihove družine, prijateljske skupine. Še posebej smo pozorni na pobude, ki jih izražajo sami mladi.

»Fazo zadovoljevanja temeljnih duševnih potreb« opredeljujejo: krepitev močnih točk pri posamezniku, učenje socialnih veščin, vključevanje mladih v načrtovanje in izvajanje dejavnosti, skupno preverjanje izvedenega programa. Gre za zadovoljevanje potreb po izkazovanju in prejemanju ljubezni, varnosti, po uspehu, po spoštovanju in priznavanju, po koristnosti, po osamosvajanju, po disciplini in omejitvah, po tekmovanju, po druženju in osebem času, po doživljanju radosti, po vzoru, po vedoželjnosti itn.

»Pat položaj«, do katerega navadno pride v odnosu z mladimi, narekuje fazo mirovanja, novega razmisleka ter iskanja novih poti. To fazo imenujemo faza mrtvega teka; od animatorja zahteva, da na novo načrtuje, poglobi in osmisli svojo odločenost za to delo.

Metodološke prvine so: vztrajati v navzočnosti, vzdrževati kvaliteten stik z mladimi, zastaviti mladim osebna vprašanja, prositi mlade za pomoč.

V fazi soočenja z resničnostjo prihajajo zaradi poglobljenih odnosov na dan resnični problemi, s katerimi se srečujejo mladi. Najpogosteje gre za vprašanja zasvojenosti, nasilja, kriminala, neurejenih družinskih razmer in negotove prihodnosti. Ob tem se odpirajo nove dileme in vprašanja z jasno izraženo zahtevo po iskanju konkretnih odgovorov in rešitev tudi na strukturni ravni: pogovor o konkretnih težavah mladih, stik z družino

mladih, navezava odnosov s prijatelji mladih, prikaz drugačnega pogleda na življenje in vrednostni sistem, vzpostavljanje socialne mreže, iskanje celostnih rešitev.

O fazi odločitve govorimo, ko mladostnik sam ali s pomočjo animatorjev sprejme odločitev za novo postavitev svojega življenja. Animator mu intenzivno pomaga pri odločitvi in konkretno pri izstopanju z ulice; spremlja ga v strokovne institucije (informiranje o izobraževanju, zdravljenju) in skozi proces reintegracije.

O »fazi protagonizma« govorimo, ko posamezni mladostniki, uporabniki Skalinih programov, prevzamejo določene odgovornosti pri delu v pro-

gramih Skale – npr. vodenje skupin in posameznih manjših akcij (pri športnih turnirjih, taborih). Imenujemo jih »vodniki«. Ob koncu te faze se lahko priključijo k Skali kot animatorji.

Mladinsko ulično delo ni le projekt, ki bi ga Skala oblikovala in izvedla, pač pa za proces, ki se je začel z izhodi skupine navdušenja polnih študentov in dijakov nekajkrat tedensko med stolpnice Novih Jarš, in razširil v sistematično zastavljeno, vsakodnevno prisotnost na ulicah več ljubljanski naselij. Z nekaterimi programi (Bus Veselja, osebno spremljanje, Skala – PUM) pa je program Skale tudi presegel ulice naše metropole.

Ksenija Možina

nijski, ki so vsaj v določenih to- značilnostmi osebne asistencije, namenjen našim vizijam o urejanju osebne asistencije v slovenskem prostoru.

TEORETSKA IZHODISČA

Pri pregledu teoretskih prispevkov, zakonskih deluči in diskusi, ki obravnavajo različne vidike in njih oparosti, naletna na terminološko neskladje. Tako v terminološkem slovarju za področje socialnega dela anglo-slovenski izraz *handicap* označuje pomanjšanost, oviranost ali nezmožnost in ga vedno z osebno in različnimi oviranostmi zavrada kot izraz, ki ima negativno in slabotno konotacijo ter upošteva le medlobovni vidiki. Svetovna zdravstvena organizacija opredeljuje *handicap* kot izraz, ki označuje nezmožnost kot posledico določene poškodovanosti ali oviranosti, ki postavlja osebo na določeno pozicijo. V okviru antidiskriminacijske prakse naj bi se termin *handicap* izogibali (Thomas, Pierson 1993: 165–166). Slovenski zakonodaja uporablja termin *invalidnost*, za drugi strani pa slovenski strokovnjaki v področju socialnega dela opozarjajo na neustreznost rabe izraza *invalidnost* in zagovarjajo rabo izraza *handicap*. Darjo Zavrtnik pojasnjuje razliko takole: pri *invalidnosti*, ki je lahko prirojena ali pridobljena, se zredotočamo na telesne in duševne poškodovanosti in oviranosti osebe, pri tem pa zanemarimo znako pomembne in se bolj dolgahtajo družbene odzive nanje. Termin *handicap* pa upošteva oboje, saj vključuje tudi družbene prikrasjanosti, diskriminiranosti osebe v vsakdanjem življenju (Zavrtnik 2000: 7–8). Uporaba terminologije, ki se nanaša

Ulična asistencija je sredstvo za doseganje neodvisnega in kvalitetnejšega življenja hendikepiranih, neodvisnega tvefal in funkcionalnih pravi kakor tudi od pomanj družinskih članov. Je oblika pomoči, ki pokriva vsa področja življenja in je prilagojena potrebam, željam in življenjskemu slogu vsake uporabnice in vsakega uporabnika posebej. Ne sme biti omejena zgolj na specifično populacijo hendikepiranih. Namen prispevka je torej predstaviti osebno asistenco kot eno modernejših, inovativnejših metod socialnega dela, ki omogoča aktivno življenje uporabnic in uporabnikov, njihovo participacijo, normalizacijo, destigmatizacijo in emancipacijo.

V prispevku bodo v prvem delu predstavljene ideje neodvisnega življenja hendikepiranih in s tem povezane osebne asistencije. V drugem delu bo predstavljen švedski primer urejanja neodvisnega življenja in osebne asistencije, ki se najbolj približa idealnemu modelu osebne asistencije v Veliki Britaniji in na Slovaškem. Zadnji del prispevka bo obsegal pregled nekaterih zakonih določenih oblik pomoči hendikepiranim v Slo-

Prispevek je nastal na podlagi študije, ki je je po naročilu ministrstva za delo, družino in socialne zadeve izvedel Inštitut RS za socialno varstvo (Kobal, Žakelj, Smolej 2004).